

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-69-116>

УДК 336.02.33

ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

FORMATION OF BUDGET INCOME IN THE CONDITIONS OF ECONOMIC TRANSFORMATIONS

Замковий Олексій Сергійович

аспірант,

Державний торговельно-економічний університет

ORCID <https://orcid.org/0009-0000-4137-3573>**Zamkovy Oleksiy**

State University of Trade and Economics

Стаття присвячена дослідженню механізмів формування доходів бюджету в умовах економічних трансформацій. В умовах воєнного стану вагомим є питання формування державних фінансових ресурсів, забезпечення фінансової безпеки та економічної стійкості держави. Важливим є розвиток інституційних засад формування доходів бюджету, підходів до розвитку фінансового механізму забезпечення податкових надходжень. Метою дослідження є розкриття сутності та удосконалення механізмів формування доходів бюджету в умовах економічних трансформацій. Вагомим є поступове збільшення фіскальної результативності податків, фінансово-економічної резильєнтності за сучасних суспільних та економічних викликів. Показано, що основні параметри податкової політики визначаються, виходячи з потреб у формуванні публічних фінансів, необхідних за обсягом для підтримки суспільного розвитку, забезпечення соціальної справедливості та стійкого розвитку економіки.

Ключові слова: бюджет, доходи бюджету, податкові надходження, бюджетна політика, економічні трансформації.

The article is devoted to researching the mechanisms of budget revenue formation in the conditions of economic transformations. In the conditions of martial law, the issue of forming state financial resources, ensuring financial security and economic stability of the state is important. It is important to develop the institutional foundations for the formation of budget revenues, approaches to the development of the financial mechanism for ensuring tax revenues. The purpose of the study is to reveal the essence and improve the mechanisms of budget revenue formation in the conditions of economic transformations. The gradual increase in the fiscal effectiveness of taxes, financial and economic resilience under modern social and economic challenges is significant. It is shown that the main parameters of the tax policy are determined based on the needs for the formation of public finances, which are necessary in terms of volume to support social development, ensure social justice and sustainable development of the economy. It is important to increase the effectiveness of the policy of revenue formation of the state and local budgets in view of the needs of wartime and the provision of high-quality public services to the population. Under modern social and economic challenges, the fiscal effectiveness of taxes should be gradually increased. State policy in the field of budget revenue generation should focus on issues of increasing institutional tax capacity and financial and economic resilience. The main parameters of the tax policy are determined based on the needs for the formation of public finances, which are necessary in terms of volume to support social development, ensure social justice and sustainable development of the economy. In the conditions of economic transformations, increasing the effectiveness and efficiency of tax policy requires the use of taxes to provide the budget with tax revenues, while it is advisable to strengthen their role as a tool for achieving certain economic goals, by influencing the behavior of business entities, therefore, it is important to understand the mechanism of such influence, consequences and results for all participants in tax relations. Under modern conditions, the relevance and expediency of the development of institutional foundations for the formation of the revenue part of the budget is increasing, taking into account the state of war, the decrease in economic activity, structural changes in the demographic situation, and a number of financial and economic restrictions.

Keywords: budget, budget revenues, tax revenues, budget policy, economic transformations.

Постановка проблеми. Необхідним є розвиток інституційних засад формування доходів бюджету в умовах економічних трансформацій, підходів до розвитку фінансового механізму забезпечення податкових надходжень. Доцільним є удосконалення податкового регулювання у сфері фінансово-економічних відносин, посилення зв'язку між податковою політикою показниками доходів бюджету та макроекономічними показниками. Вагомою умовою соціально-економічного розвитку країни є досягнення бюджетно-податкової збалансованості, фінансово-економічної резильєнтності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Свідчить про значну увагу науковців до питання формування доходів бюджету. Серед вагомих наукових досліджень вчених стосовно бюджетної політики у сфері формування доходів можна назвати праці Чугунова І. Я., Канєвої Т. В., Лисяк Л. В., Макогон В. Д., Нікітішина А. О., Пасічного М. Д., Сідельникової Л. П. та інших. Незважаючи на значні наукові здобутки в частині дослідження питань формування доходів бюджету, все ще залишаються актуальними питання обґрунтування дієвих механізмів формування доходів бюджету в умовах економічних трансформацій.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є розкриття сутності та удосконалення механізмів формування доходів бюджету в умовах економічних трансформацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливим є підвищення результативності політики формування доходів державного і місцевого бюджетів з огляду на потреби воєнного часу та надання якісних суспільних послуг населенню. За сучасних суспільних та економічних викликів слід поступово збільшувати фіскальну результативність податків. Державна політика у сфері формування доходів бюджету має концентруватися на питаннях підвищення інституційної податкової спроможності, фінансово-економічної резильєнтності. Основні параметри податкової політики визначаються, виходячи з потреб у формуванні публічних фінансів, необхідних за обсягом для підтримки суспільного розвитку, забезпечення соціальної справедливості та стійкого розвитку економіки.

Структурні перетворення податкової системи важливо здійснювати з урахуванням досвіду країн з розвинутою економікою. В країнах Європейського Союзу присутній комп-

лексний підхід до функціонування податкової системи, зокрема постійно вдосконалюються механізми оподаткування операцій в цифровій економіці, правила і процедури для контролюваних іноземних підприємств, посилюється дієвість інструментарію протидії ухилення від оподаткування, підвищується транспарентність механізму справляння податків і соціальних внесків, зростає ефективність вирішення транскордонних податкових питань, здійснюється уніфікація заходів податкового регулювання економічного розвитку. Актуальними заходами є підвищення результативності державної фіскальної політики за рахунок виваженого розширення податкової бази, зростання прозорості оподаткування, посилення міжнародної співпраці у сфері справляння податків з діяльності транснаціональних корпорацій, удосконалення правил трансферного ціноутворення. Підвищення якісного рівня взаємодії податкової та монетарної політики сприятиме посиленню інституційної спроможності податкової системи [7; 9].

Фінансова політика через реалізацію трансмісійного механізму має вплив на механізми та елементи бюджетно-податкової архітектури. Показники виконання доходної частини державного і місцевих бюджетів певною мірою залежать від сукупності інструментів, важелів, механізмів, складових податкової політики. У процесі реалізації бюджетно-податкового регулювання важливим є покращення податкового планування, прогнозування, адміністрування. Основними напрямками підвищення ефективності податкового регулювання є посилення результативності фіскального стимулювання за рахунок дієвих механізмів та інструментів, що надасть можливість забезпечити економічного зростання на інвестиційно-інноваційній основі з урахуванням покращення економічного, конкурентоспроможного інституційного середовища. В умовах воєнного стану вагомим є питання формування державних фінансових ресурсів, забезпечення фінансової безпеки та економічної стійкості держави. Важливим є розвиток інституційних засад формування доходів бюджету, підходів до розвитку фінансового механізму забезпечення податкових надходжень [5; 8].

Податкова політика має забезпечувати достатні податкові надходження для фінансування загальнодержавних функцій, прийнятний рівень бюджетного дефіциту. Недоліки в політиці податкового регулювання призводять до порушення фіскального балансу, що може

мати наслідки у вигляді зменшення довіри до країни з боку інвесторів, в тому числі тих, які вкладають кошти у державні боргові папери, сподіваючись на збалансовану фіскальну політику. Військові дії внесли зміни до фіскальної політики, що суттєвим чином позначилось на структурі бюджетних доходів. Трансформація доходної частини зведеного бюджету супроводжувалась зростанням питомої ваги неподаткових надходжень, насамперед за рахунок збільшення обсягів міжнародної фінансової допомоги на соціально-економічні цілі у вигляді грантів від ЄС, урядів закордонних країн, міжнародних організацій.

В умовах економічних перетворень підвищення дієвості і результативності податкової політики вимагає використання податків для забезпечення бюджету податковими надходженнями, при цьому доцільно посилити їх роль як інструменту досягнення певних економічних цілей, шляхом впливу на поведінку суб'єктів підприємницької діяльності, тому важливо розуміти механізм такого впливу, наслідки та результати для усіх учасників податкових відносин. За сучасних умов посилюється актуальність та доцільність розвитку інституційних засад формування доходної

частини бюджету, враховуючи воєнний стан, зниження економічної активності, структурні зміни демографічної ситуації, низку фінансово-економічних обмежень.

Висновки. Важливим є підвищення результативності політики формування доходів державного і місцевого бюджетів з огляду на потреби воєнного часу та надання якісних суспільних послуг населенню. За сучасних суспільних та економічних викликів слід поступово збільшувати фіскальну результативність податків. Вагомими заходами є підвищення результативності державної фіскальної політики за рахунок виваженого розширення податкової бази, зростання прозорості оподаткування, посилення міжнародної співпраці у сфері справляння податків. Державна політика у сфері формування доходів бюджету має концентруватися на питаннях підвищення інституційної податкової спроможності, фінансово-економічної резильєнтності. Основні параметри податкової політики визначаються, виходячи з потреб у формуванні публічних фінансів, необхідних за обсягом для підтримки суспільного розвитку, забезпечення соціальної справедливості та стійкого розвитку економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Чугунов І., Любчак І. Формування бюджету в умовах воєнного стану. *Scientia fructuosa*. № 5 (157), 2024. С. 4–14.
2. Чугунов І. Я., Арістов Ю. Ю. Бюджетна політика в умовах економічних перетворень. *Sciences of Europe*. 2020. № 53. С. 25–30.
3. Чугунов І. Я., Ігнатенко А. Б. Податок з доходів фізичних осіб у системі фінансово-економічного регулювання. *Фінанси України*. 2006. № 4. С. 3–14.
4. Чугунов І. Я., Качула С. В. Державна фінансова політика забезпечення соціального розвитку суспільства. *Вісник КНТЕУ*. 2020. № 2. С. 87–98.
5. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / І. Я. Чугунов, Т. В. Канєва, М. Д. Пасічний та ін.; за заг. ред. І. Я. Чугунова. Київ : Глобус-Пресс, 2018. 354 с.
6. Чугунов І. Я., Нікітішин А. О. Податкова безпека держави. *Вісник КНТЕУ*. 2019. № 4. С. 31–41.
7. Чугунов І., Пасічний М., Нікітішин А. Доходи Державного бюджету України в умовах воєнного стану. *Scientia fructuosa*. 2022. № 5. С. 124–137.
8. Чугунов І. Я., Макогон В. Д. Бюджетно-податкова політика в умовах невизначеності. *Scientia Fructuosa*. 2023. № 4. С. 19–31.
9. Chugunov I. Y. Budget strategy of social development. Kyiv: Kyiv. national trade-economy University. 2021. 532 p.
10. Chugunov I. Y. Budgetary mechanism of regulation of economic growth. Kyiv: NIOS. 2003. 488 p.
11. Budget policy of social development. Chugunov I., Kaneva T., Pasichnyi M. and other. General editorship Chugunov I. Scientific Route. Tallinn, Estonia. 2018. 348 p.
12. Chugunov I., Kachula S. State financial policy as a component of socioeconomic development of society. The potential of modern science. Volume 2. Sciemcee Publishing. London, United Kingdom. 2019. P. 29–44.
13. Chugunov I. Y., Pasichnyi M. D. Financial policy of Ukraine in the conditions of globalization of economy. *Visnyk KNTEU*. 2016. № 5, pp. 5–18.
14. Finance of Ukraine: institutional transformations and directions of development. General editorship Chugunov IY. Kyiv: DNU AFU, 2009. 848 p.

15. Maksyuta A. A., Chugunov I. Y. The budget component of social development // Bulletin of KNTEU. 2012. № 3. pp. 45–54.
16. Chugunov I., Makohon V., Titarchuk M., Krykun T. The budget policy of Ukraine under martial law. Public and Municipal Finance. 2023. № 12(1), pp.1-11.

REFERENCES:

1. Chuhunov I., Liubchak I. (2024) Formuvannia biudzhetu v umovakh voiennoho stanu. *Scientia fructuosa*. № 5 (157), pp. 4–14.
2. Chuhunov I. Ia., Aristov Yu. Iu. (2020) Biudzhetna polityka v umovakh ekonomichnykh peretvoren. *Sciences of Europe*. № 53. S. 25–30.
3. Chuhunov I. Ia., Ihnatenko A. B. (2006) Podatok z dokhodiv fizychnykh osib u systemi finansovo-ekonomichnoho rehuliuвання. *Finansy Ukrainy*. № 4. P. 3–14.
4. Chuhunov I. Ia., Kachula S. V. (2020) Derzhavna finansova polityka zabezpechennia sotsialnoho rozvytku suspilstva. *Visnyk KNTEU*. № 2. P. 87–98.
5. Biudzhetno-podatкова polityka u systemi rehuliuвання ekonomiky: monohrafiia / I. Ia. Chuhunov, T. V. Kanieva, M.D.Pasichnyi ta in.; za zah. red. I.Ia. Chuhunova. K.: Hlobus-Press, 2018. 354 p.
6. Chuhunov I. Ia., Nikitishyn A. O. (2019) Podatkova bezpeka derzhavy. *Visnyk KNTEU*. № 4. P. 31–41.
7. Chuhunov I., Pasichnyi M., Nikitishyn A. (2022) Dokhody Derzhavnogo biudzhetu Ukrainy v umovakh voiennoho stanu. *Scientia fructuosa*. № 5. P. 124–137.
8. Chuhunov I. Ia., Makohon V. D. (2023) Biudzhetno-podatкова polityka v umovakh nevyznachenosti. *Scientia Fructuosa*. № 4. P. 19–31.
9. Chugunov I. Y. (2021) Budget strategy of social development. Kyiv: Kyiv. national trade-economy University, 532 p.
10. Chugunov I. Y. (2003) Budgetary mechanism of regulation of economic growth. Kyiv: NIOS. 488 p.
11. Budget policy of social development. Chugunov I., Kaneva T., Pasichnyi M. and other. General editorship Chugunov I. Scientific Route. Tallinn, Estonia. 2018.348 p.
12. Chugunov I., Kachula S. (2019) State financial policy as a component of socioeconomic development of society. The potential of modern science. volume 2. Sciemcee Publishing.London, United Kingdom. P. 29–44.
13. Chugunov I. Y, Pasichnyi M. D. (2016) Financial policy of Ukraine in the conditions of globalization of economy. *Visnyk KNTEU*. № 5, pp. 5–18.
14. Finance of Ukraine: institutional transformations and directions of development. General editorship Chugunov IY. Kyiv: DNNU AFU, 2009. 848 p.
15. Maksyuta A. A., Chugunov I. Y. (2012) The budget component of social development. Bulletin of KNTEU. № 3, pp. 45–54.
16. Chugunov I., Makohon V., Titarchuk M., Krykun T. (2023) The budget policy of Ukraine under martial law. *Public and Municipal Finance*. № 12(1), pp. 1–11.